

PATRONAT FRANCESC EIXIMENIS

JORNADES D'HISTÒRIA
DE L'EMPORDÀ
HOMENATGE
a J. PELLA I FORGAS

ACTES

Patronat
Francisc Eiximenis

UNIVERSITAT DE BARCELONA

PYRENAE

CRÒNICA ARQUEOLÒGICA

21

INSTITUT D'ARQUEOLOGIA I PREHISTÒRIA

1985

X SYMPOSIUM DE PREHISTÒRIA
I ARQUEOLOGIA PENINSULAR

II Reunió d'Economia Antiga de la Península Ibèrica

(Barcelona 20-22 de març de 1982)

APUNTS SOBRE SOCIO-ECONOMIA DELS POBLATS IBÈRICS DEL LITORAL GIRONÍ

ANNA PUJOL I PUIGVEHÍ

L'estudi de la formació i desenvolupament de la cultura ibèrica a les comarques gironines de l'Empordà, La Selva i el Gironès ens va portar a qüestionar-nos-en la problemàtica socio-econòmica. Ens ha semblat oportú de presentar en aquesta II^a Reunió d'Economia Antiga de la Península Ibèrica les hipòtesis, més aviat que dades concretes, que tindran d'anar-se confirmant i afinant en un futur.

L'existència d'estructures d'ús comunal en alguns poblats (sitges en les places d'Ullastret i El Castell de La Fosca; una fossa d'escombreries en la plaça del poblat de Puig Castellet; un forn en l'espai central de poblat de La Creueta), juntament amb el tarannà polític, fins on podem conèixer-lo, d'aquests indígenes, fa pensar que deuriem tenir un sistema de producció primitiu, comunal. L'agricultura era la principal activitat econòmica. No creiem que es fes necessari un repartiment anual de la terra perquè la població d'aquests nuclis indígenes no era prou gran en relació al territori que depenia de cada poblat. A més, era una terra bona que no feia necessària una gran superfície per habitant; d'altra banda, l'agricultura estava suficientment desenvolupada com per donar collites suficients per a la comunitat. De tota manera es podria matitzar entre les zones més planeres del litoral i les de l'interior de La Selva i el Gironès, més muntanyoses, que donen la impressió d'haver-se poblat densament en un moment més tardà que les anteriors.

L'estudi geogràfic i del poblament permet d'apropar-nos a la sociologia. Sembla que els noms romans de tribus assenyalen unes unitats comarcals, diferents unes de les altres, no tant per la seva cultura material, ja que no es noten massa diferències en els seus productes quan la civilització ibèrica està totalment formada, però sí que existeix una diferència cronològica en la formació d'aquesta, degut a dificultats de comunicació (per exemple La Garrotxa o l'interior de La Selva). El matis que diferencia unes de les altres és molt lleu, més quan més a prop està el terme de comparació. Però, de tota manera, estem convençuts que la zona costera compresa entre les Alberes i el Tordera estava només ocupada per la tribu dels Indikeites. Solament després de la fundació romana de Gerunda, en el segle —I, podria acceptar-se un traspàs de poblament d'Ausetans de la plana de Vic cap el pla de Girona. La cita famosa de Ptolomeu quan diu que Gerunda era dels Aussetans, no es pot projectar a períodes cronològicament anteriors.

Sempre s'ha dit que el comerç, amb la introducció de luxes i comoditats, produïa una ràpida estratificació interna en els grups tribals, estratificació que portaria a la creació d'una aristocràcia hereditària acumuladora de riqueses i poder, ben documentada entre els Ilergetes. En canvi, aquesta «quasi realesa» com la qualifiquen els textos escrits, no es pot documentar entre els Indiketes. La nostra opinió és que aquesta estructura no va poder arribar a consolidar-se per l'existència de la colònia grega d'Emporion, amb la que des de molt aviat els indígenes havien arribat a una simbiosi massa forta, dificultant la formació d'estructures polítiques indígenes puxants en tota la zona litoral d'ella depenent, des del Tordera a les Albes. Inclús podríem parlar d'una «pèrdua d'identitat» d'aquests íbers de les contrades gironines costeres, molt marcada en canvi en les tribus de més a l'interior.

Les diferències de criteri entre l'interior i la costa no arranquen de les Guerres Púniques o de la posterior arribada dels romans, sinó que des d'abans del —600, amb l'arribada de les primeres naus orientals, es va conformant una estructura política, social i econòmica que en moments de trasbalsaments polítics com els que hem dit toparà amb la dels pobles de l'interior, fet del qual Roma sabrà aprofitar-se'n bé. Aquestes rivalitats les tenim documentades en territori gironí per les tres *tabellae defixionis* trobades en unes tombes d'Empúries i datades a finals del segle 1, que fan palesos els diferents punts de vista que, inclús en un moment tan tardà, hi havia entre Olossitani i Indiketes.

Així doncs, la colonització focea, integradora de les influències i canvis iniciats abans del —600, va significar per a les comarques costeres un lent però continu doll d'influències socials, econòmiques i culturals des de tan aviat i en una zona tan ben preparada per la precolonització, que ens impedeix de poder parlar d'una brusca desintegració dels modus de producció primitius i d'una accelerada diferenciació social. El procés que en l'interior de Catalunya, entenguis Ilergetes, es produirà en els segles —IV i —III, i per les mateixes dates en les tribus veïnes dels Indiketes (Ausentans, Castellans) en la zona costera s'hauria de buscar molts segles abans, entre el —700 i el —600, i per això, per haver-se anat gestant d'una manera molt lenta i en uns primers contactes superficials amb els pobles comerciants orientals, el canvi d'estructures és menys bruscat i acusat, o, paradoxalment, ho és molt més, tant, que de fet no es veu una ruptura a partir del —600 perquè el canvi havia començat a donar-se des l'arribada del grup de camps d'urnes del —700.

El nou modus de producció no deuria d'ésser massa coherent, en estar els nuclis indígenes dirigits per Emporion a partir del —600, tant en la seva producció com en les importacions. La manca d'una elit dirigent forta fa que cada poblat actüi amb independència dels altres i que els seus beneficis estiguin en relació solament amb la seva ubicació geogràfica (facilitat de comunicació terrestre i marítima). La no existència de classes socials en cada nucli (excepció feta, potser, d'una elit administrativa a Ullastret) implica que la riquesa beneficiés per un igual a la col·lectivitat.

El procés de canvi d'estructures i d'aculturació pot paral·lelitzar-se fins a cert punt amb el produït en les tribus germàniques per la conquesta romana, però amb una gran diferència: els lents canvis introduïts en les societats germàniques per

l'Imperi, per imitació i intervenció, es tornaran contra la mateixa Roma quan les tribus germàniques hagin aconseguit una major diferenciació social i alts nivells d'organització militar i política. En el cas dels grecs i els ibers això era inviable pel mateix caràcter de la colonització grega. De fet, les formes polítiques aristocràtiques que hem anomenat entre els ibers de l'interior són fruit dels contactes amb els púnics i els romans però no motivades per la colonització grega. Recordem que els Helysiques, els ibers del territori de Narbona, participaren en les campanyes dels cartaginesos a Sicília a començaments del segle —v. Tot això reforça la teoria, ja sabuda i que estem tractant, d'una diferenciació política i econòmica entre les tribus de l'interior i les de la costa, aquestes lluny del contacte cartaginès, gravitant en d'altres estructures socials i polítiques. El pas d'Aníbal per Illiberis (Elne) i el territori dels Helysiques no implica, al nostre entendre, per part de les tribus de Sordons i Helysikes altra transcendència política que el fet que no podia passar per la costa degut a la política filorromana d'Emporion; però, en canvi, aquests indígenes del Rosselló i del Llenguadoc Occidental mostren una absència de presa de partit que, pensem, deuria d'ésser usual en aquestes tribus costeres, mancades d'unes estructures polítiques fortes, com seria també el cas dels Indiketes. I si això passa en un context bèl·lic, tardà, aquesta teoria es reafirma molt més pel període anterior, de pau, dels segles —v i —iv. Els reiterats contactes comercials d'Emporion amb Ebussus i el Sudest peninsular en els segles —v, —iv i inclús —iii, no fan més que intensificar aquesta línia de conducta de les tribus indígenes. Subsidiàriament es dedueix que un paper polític efectiu d'Emporion comença amb l'arribada dels romans, o poc abans de la seva arribada efectiva, a nivell de dirigir i intervenir en l'actitud política dels Indiketes (potser l'abandó d'Ullastret i d'altres poblats podria estar en relació amb aquesta política). Solament a partir de l'ocupació romana assitim a l'aparició de capitalitats de cada tribu, com il·lustren bé les ceques monetàries; fins a aquell moment l'únic sistema polític-social que existeix és la tribu amb una distribució comarcal i uns centres-mercat en cada una d'elles (Emporion/Indika en l'Alt Empordà, Ullastret en el Baix, Porqueres en la comarca de Banyoles). Una prova d'això és que quan Cató l'any —195 ve a pacificar les tribus del N. de l'Ebre, rep als *senatores omnium civitium*, és a dir, els caps de família en representació dels seus pobles (nuclis habitats), en un règim polític democràtic, en un estat social i econòmic indeferenciat per manca, o més bé, per la bona distribució de la riquesa.

En realitat és aquesta fússió de dos societats, aquesta aculturació primerenca i el pas a una economia basada en el comerç dels excedents agrícoles, el que permet parlar de final de procés en el segle —vi, —v; ja en el primer podem parlar de cultura ibèrica com a resultat d'aquests canvis d'estructura econòmica i de cultura, i això sols s'explica per uns previs contactes «precoloniais». En el segle —vi podem parlar d'un món nou, d'una nova societat que florirà en el segle següent sense cap mena de dubtes, fruit d'un llarg procés d'uns tres-cents anys d'evolució. Malgrat el gran paper que en aquesta nova cultura juga el factor tradicional (fabricació de ceràmica a mà, sistema d'intercanvi per les operacions comercials, l'agricultura com a base econòmica de la vida del poblat, poca divisió del treball, costums ancestrals

com el culte al crani...), el factor colonitzador aportarà quelcom més que un «vernís», serà capaç de provocar l'aparició d'una nova llengua i, per primera vegada, d'una escriptura, relacionada possiblement la seva aparició amb les necessitats comercials, la moneda, l'augment de la producció agrícola per a la seva exportació i, consegüentment, l'augment del poder adquisitiu dels indígenes, la creació de noves necessitats i el canvi dels seus gustos, i inclús la introducció de nous déus o l'adaptació dels seus al ritual i religió dels grecs (culte a Artemis efèsia). Sens dubte que la pressió cultural va ésser molt forta, potenciada per la dependència econòmica dels indígenes. El canvi religiós, l'últim reducte, indica fins a quin punt. No fa falta insistir en el caràcter desigual d'aquesta relació.

Març 1982

Ressenyes

- Base de dades SINERA. Comissionat per a Universitats i Recerca. Generalitat de Catalunya, 1995.
- A(ssumpta) V(endrell) a Índice Histórico Español. Bibliografía de España e Hispano-América,num. 96, 1983-91, fitxa num. 83-358, pàg.94.